

nr 50

skrypty b e l f r a

Dolnośląski Ośrodek
Doskonalenia
Nauczycieli
we Wrocławiu
Filie w Jeleniej
Górze, Legnicy,
Wałbrzychu

Ewa Gajewska

Wykorzystanie czytania uczestniczącego w edukacji dzieci niemówiących

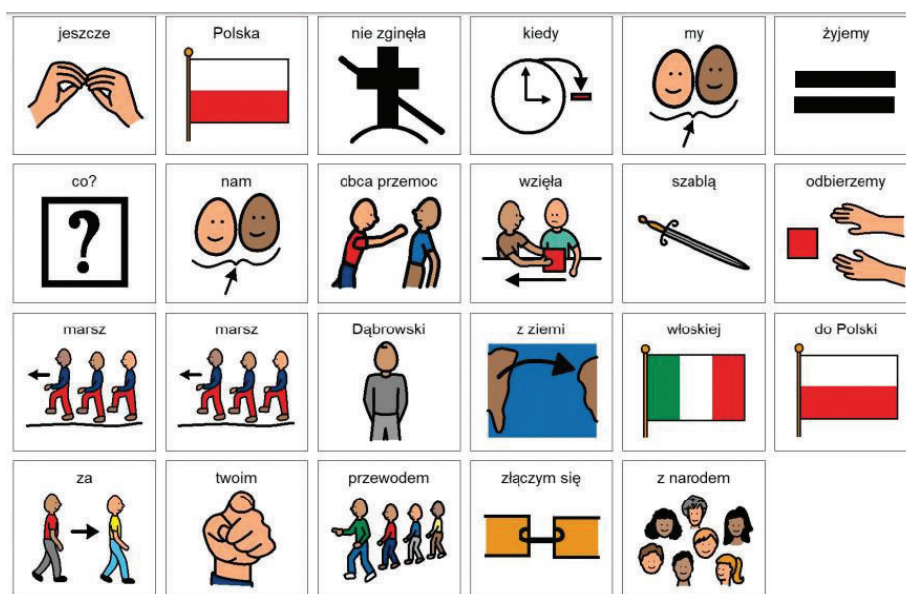
Jako nauczyciel uczniów z porażeniem mózgowym oraz terapeuta komunikacji alternatywnej i wspomagającej chciałabym w artykule omówić tematykę jednej z technik wspomagających rozwój komunikacji dziecka z trudnościami w porozumiewaniu się, jaką jest czytanie uczestniczące. Wybór tematu został podyktowany ważnością roli naturalnego kontekstu w posługiwaniu się symbolami, w doskonaleniu funkcji komunikacyjnej, czyli proszenia, odmawiania, komentowania, zadawania pytań, tworzenia wypowiedzi. Z doświadczenia wiem, że dzieci z problemami w porozumiewaniu się zazwyczaj czują frustrację i niepokój w komunikowaniu się w wymienionym zakresie. Dlatego tak ważne jest wprowadzanie takich technik, które od najwcześniejszych lat pomogą dziecku uczyć się komunikowania i kontaktu z otoczeniem.

CO TO JEST CZYTANIE UCZESTNICZĄCE?

Jest to przede wszystkim jedno z narzędzi komunikacji alternatywnej i wspomagającej, które ułatwia przekazywanie treści edukacyjnych w sposób atrakcyjny dla dzieci. Komunikacja wspomagająca i alternatywna to działanie, którego celem jest pomoc w porozumiewaniu się osobom niemówiącym lub słabo mówiącym. Dzieci nie muszą wypowiadać słów i zdań, mogą używać znaków graficznych (piktogramów, obrazków, symboli), znaków manualnych (gestów). Dzięki czemu mogą dokonywać wyborów, podejmować decyzje, pytać, opowiadać, wyrażać myśli i uczucia, pokonywać bariery w porozumiewaniu się. „Czytanie uczestniczące, nazywane również interaktywnym czytaniem, jest formą wspólnego czytania przez dorosłego i dziecko. Dziecko nie tylko słucha i patrzy na tekst, ale także jest aktywne w możliwy dla siebie sposób. Podczas tej aktywności dziecko ma swobodę uczestniczenia w procesie czytania, co stymuluje jego myślenie, naukę języka, nowego słownictwa oraz ułatwia zrozumienie i zapamiętywanie czytanego tekstu”¹. Terapeuta, nauczyciel czytając kolejne zdania, robi pauzę, aby dziecko mogło dokończyć tekst poprzez wykonanie gestu, wskazanie, doczepienie obrazka lub symbolu (np. PCS).

CZYM SĄ SYMBOLE PCS?

„Symbole PCS to jeden z graficznych systemów wykorzystywanych w komunikacji wspomagającej i alternatywnej. Został on utworzony przez Roxie Johnson. Ten system zawiera 3000 symboli uporządkowanych w kategorie: ludzie, czasowniki, jedzenie, czas wolny, rzeczowniki itp. Nad symbolem umieszczony jest napis. Symbole te przedstawiają nie tylko pojedyncze słowa, ale używane zwroty, zestawy zdań i zdania wykorzystywane w społecznych sytuacjach”².

Rys. 1. Symbole PCS - Hymn Polski

- 1 J.C. Light, *Toward a definition of communicative competence for individuals using augmentative and alternative communication systems*, "Augmentative and Alternative Communication", 5: (1989) issue 2, s. 137-144.
- 2 K. Koniecka, *Picture Communication Symbols*, [w:] *Alternatywne i wspomagające metody komunikacji*, red. J. Błęszyński, wyd. IMPULS, Kraków 2008, s.323.

NA CZYM POLEGA CZYTANIE UCZESTNICZĄCE?

Wykorzystując czytanie uczestniczące podczas edukacji z moją klasą staram się kierować kilkoma zasadami. Po pierwsze czytam z uczniem, zaangażowane mają być obie strony. Czytanie uczestniczące polega na modelu naprzemiennym, każdy ma swoją rolę. Wraz z dzieckiem czytamy równocześnie, a pomoc dostosowuję do możliwości psychoruchowych ucznia. Po drugie pilnuję rytmu i powtarzalności działań tak, by utrzymać uwagę ucznia, co wymusza na nim aktywne uczestnictwo. Po trzecie podczas zajęć starałam się utrzymywać przyjazną, radośną atmosferę tak, by utrzymać dobrą relację z uczniem, co ułatwia mu uczyć się komunikacji, różnych zasad, relacji z drugim człowiekiem i sprawczości.

KORZYŚCI PŁYNĄCE Z CZYTANIA UCZESTNICZĄCEGO

Istotnymi korzyściami płynącymi z czytania uczestniczącego jest: budowanie wspólnego pola uwagi, rozwijanie naprzemiennych działań, stwarzanie dziecku możliwości bycia sprawcą sytuacji, wprowadzanie naturalnego kontekstu do posługiwania się symbolami wykorzystywanymi w komunikacji alternatywnej i wspomagającej, kształtowanie umiejętności proszenia, odmawiania, zadawania pytań, komentowania, uczenia się nowych pojęć, wzbogacania wiedzy, budowania motywacji do nauki czytania.

Podając czytanie uczestniczące staram się umożliwiać dzieciom wybór książki, angażować je fizycznie, pozwalam przewracać strony, wskazywać obrazki/ilustracje, zachęcam do wypowiadania słów i wokalizacji oraz korzystania z pomocy komunikacyjnych (urządzeń niskiej technologii). Tworząc własne książki przekładam je na znaki graficzne PCS-y, by dziecku, które nie potrafi czytać, ułatwić śledzenie opowiadania. Staram się też czytać wyraźnie, powoli z akcentem i intonacją skupiając uwagę słuchacza. Czasami wykorzystuję rekwizyty (np. kukielki), aby uatrakcyjnić czytanie. Uczniowie mają za zadanie śledzić tekst oraz włączyć się i dokończyć ów tekst za pomocą prostego urządzenia z nagraniem głosem „step by step” lub poprzez doklejenie symbolu PCS, obrazka, powtarzającego się w książce słowa czy wersu.

JAK SAMEMU PRZYGOTOWAĆ KSIĄŻKĘ?

Zanim przygotujemy książkę należy zastanowić się co chcemy przekazać uczniom. Dobór książki jest bardzo ważny. Musi bowiem być dostosowany do ich możliwości. Każde dziecko jest inne, więc należy do każdego podejść indywidualnie. Książki przedstawione na Fot.1 stworzyłam na potrzeby edukacyjne, wprowadzając tematykę wiosenna, figury geometryczne oraz temat bajki. W książkach tych zamieszczony jest prosty tekst, obrazki, elementy doklejane i wysuwane oraz powtarzająca się fraza [np. w książce „*Na straganie*” Jana Brzechwy „a to feler westchnął seler”, którą mogłam nagrać na urządzenie Big Mack (Fot. 2, Fot. 3)]. Odklejane lub naklejane obrazki, czy elementy pozwalają uczyć nowych słów np. jakie są wiosenne warzywa, poznawać figury geometryczne, choćby w książce „*Pajacyk geometryczny*” (Fot.1). Dla uczniów nisko funkcjonujących przygotowuję książki, które posiadają elementy dostarczające doznań zmysłowych; gdzie można dotknąć różnych faktur, usłyszeć dźwięki, dotknąć elementów przestrzennych, poczuć zapachy.

Można też posłużyć się gotową książką do czytania uczestniczącego (wydawnictwa Harmonii) np. „*Piłka*”, „*Mycie rąk*”, „*Antoś na zielonej łące*”, „*W deszczu i słońcu*”. Książka te zawierają prostą historię z powtarzającym się refrenem, który budzi ciekawość dziecka i mobilizuje je do odkrywania kolejnej strony. Zawarte w książce symbole obrazkowe (PCS) umożliwiają dziecku z trudnościami w porozumiewaniu się branie czynnego udziału w czytaniu tekstu, zastępując słowa, których nie potrafi wypowiedzieć.

Fot. 1. Książki do czytania uczestniczącego stworzone własnoręcznie na potrzeby edukacyjne.

Fot. 2. Urządzenie Big Mack, Step by Step.

JAKIE KSIĄŻKI WYBIERAĆ?

Książki do czytania uczestniczącego dobieram stosownie do potrzeb czytelników, tak aby: zawierały proste ilustracje, krótkie teksty z powiększoną czcionką, powtarzający się refren. Ciekawy tekst opowieści, wzbudza pozytywne emocje, motywuje dziecko do śledzenia przebiegu opowieści, poszerza jego wiedzę i uczy go nowych pojęć. Posługiwanie się symbolami PCS uruchamia jego wyobraźnię, rozwija mowę, a także wprowadza w świat słowa pisanego, otwierając przed uczniem świat liter. Język niewerbalny może się okazać skuteczną metodą komunikowania się z dzieckiem. Kontakt pozawerbalny twarzą w twarz może stanowić ogromne źródło informacji dotyczących intencji osoby nadającej wypowiedź. Często na zrozumienie przez dziecka wypowiedzi dorosłego wpływa właśnie przekaz pozawerbalny³.

„Nauczanie dzieci z niepełnosprawnością intelektualną polega na tym, by uzyskały one jak największą świadomość swojego istnienia, na co ma wpływ właśnie relacja z drugim człowiekiem. To właśnie interakcja jest podstawą edukacji, nie zaś sama stymulacja. Z tego powodu poszukiwanie dróg porozumiewania się z dzieckiem o specyficznych potrzebach edukacyjnych jest tak istotne. Uczniowie ci mają większą zdolność do przekazywania siebie w wyrażanych zachowaniach,

³ J. Rzeźnicka, *Wczesne kształtowanie umiejętności komunikacyjnych w procesie wspomagania rozwoju dziecka*, [w:] *Dylematy pedagogiczne w rewalidacji osób ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi*, red. W. Loeb, wyd. UG, Gdańsk 1996, s. 90-91.

niż do odbierania komunikatów z zewnątrz, początki poszukiwania skutecznego sposobu komunikacji powinny opierać się na obserwowaniu i interpretowaniu zachowań danego ucznia”⁴.

W przypadku uczniów ze sprzężoną niepełnosprawnością nigdy nie ma pewności, czy dziecko opanuje podstawowe umiejętności szkolne, jednak należy podejmować wszelkie próby nauki czytania i pisania poprzez zapewnienie uczniom kontaktu z odpowiednim materiałem – słowem pisany. Książki stwarzają nam takie możliwości, a forma czytania uczestniczącego jest niezwykle atrakcyjna dla uczniów.

Fot. 3. Książeczki wyposażone w symbole PCS, techniczne udogodnienia – rozdzielacze, zakładki, okienka.

⁴ A. Smyczek, J. Szewiec, *Metodyka nauczania alternatywnych i wspomagających sposobów porozumiewania się i techniki posługiwania się symbolami*, [w:] *Przewodnik dla nauczycieli uczniów upośledzonych umysłowo w stopniu znacznym i umiarkowanym*. Część 1, CMPP-P, red. M. Piszczek, Warszawa 2001, s. 55.

Bibliografia:

1. Koniecka K., *Picture Communication Symbols*, [w:] *Alternatywne i wspomagające metody komunikacji*, red. J. Błeszyński, wyd. IMPULS, Kraków 2008.
2. Light J. C., *Toward a definition of communicative competence for individuals using augmentative and alternative communication systems*, „*Augmentative and Alternative Communication*”, 5: (1989) issue 2, s. 137-144.
3. Rzeźnicka J., *Wczesne kształtowanie umiejętności komunikacyjnych w procesie wspomagania rozwoju dziecka* [w:] *Dylematy pedagogiczne w rewalidacji osób ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi*, red. W. Loebel, wyd. UG, Gdańsk 1996.
4. Smyczek S., Szwiec J., *Metodyka nauczania alternatywnych i wspomagających sposobów porozumiewania się i techniki posługiwania się symbolami* [w:] *Przewodnik dla nauczycieli uczniów upośledzonych umysłowo w stopniu znacznym i umiarkowanym. Część 1*, CMPP-P, red. M. Piszczyk, Warszawa 2001.

Ewa Gajewska, nauczyciel edukacji wczesnoszkolnej,
terapeuta komunikacji alternatywnej i wspomagającej
Szkoła Podstawowa nr 116 dla Uczniów z Mózgowym Porażeniem Dziecięcym
w Zespole Szkół nr 21 we Wrocławiu

Dolnośląski Ośrodek Doskonalenia Nauczycieli we Wrocławiu

Dolnośląski Ośrodek Doskonalenia Nauczycieli we Wrocławiu jest jednostką organizacyjną Samorządu Województwa Dolnośląskiego, akredytowaną przez Kuratorium Oświaty we Wrocławiu. Posiada siedzibę główną we Wrocławiu oraz Filie w trzech lokalizacjach: w Jeleniej Górze, Legnicy i Wałbrzychu obejmując zasięgiem całe województwo dolnośląskie.

Zajmuje się organizacją i prowadzeniem różnorodnych form doskonalenia kadry kierowniczej szkół i placówek oświatowych oraz nauczycieli. Proponuje realizację programów wsparcia szkół w ich jakościowym rozwoju. Jest organizatorem wydarzeń edukacyjnych o charakterze lokalnym, regionalnym i międzynarodowym. W ramach statutowych zadań prowadzi działalność promocyjno-wydawniczą oraz konsultacje dla nauczycieli. Współpracuje z szeroko pojętym środowiskiem edukacyjnym - instytucjami działającymi na rzecz oświaty, wyższymi uczelniami, pracodawcami.

Zapraszamy dyrektorów szkół i placówek oraz nauczycieli do skorzystania z naszej oferty szkoleniowej. Proponujemy formy tradycyjne i prowadzone zdalnie. Różnorodna problematyka szkoleń zapewni Państwu podnoszenie kompetencji zawodowych w różnych obszarach, również związanych z realizacją kierunków polityki oświatowej państwa i województwa dolnośląskiego. Zapraszamy na stronę dodn.dolnyslask.pl/oferta/

- D**ziałamy skutecznie i profesjonalnie. Realizujemy różnorodne formy szkolenia: warsztaty, rady szkoleniowe, seminaria, konferencje i inne wydarzenia edukacyjne
- O**ferta szkoleń jest różnorodna, z uwzględnieniem zgłoszonych przez Państwa potrzeb. Realizujemy projekty edukacyjne: „Lekcja: Enter”, „Kompetencje 4.0” (polsko-czeski), „Groß und Klein gemeinsam - Duzi i Mali razem. Transgraniczna współpraca dla wspierania edukacji przedszkolnej w zakresie kultury i języka sąsiada (polsko-niemiecki)
- D**edykujemy Państwu serię wydawniczą „Skrypty belfra” i „Skrypty metodyczne”
- N**ie pozostajemy obojętni na bieżące problemy nauczycieli - nasi konsultanci i doradcy metodyczni prowadzą konsultacje indywidualne, w tym on-line

W ROKU SZKOLNYM 2021/2022 OFERUJEMY

- **Skrypty Belfra i Skrypty Metodyczne**
- **Projekty edukacyjne:** Lekcja: Enter na zDolny Śląsk, Cyfrowy nauczyciel z Dolnego Śląska - Wsparcie placówek doskonalenia nauczycieli i bibliotek pedagogicznych w realizacji zadań związanych z przygotowaniem i wsparciem nauczycieli w prowadzeniu kształcenia na odległość
- **Cykliczne spotkania:** Samorządowe poniedziałki - Klub dyskusyjny Belfra; Wtorki metodyczne - Klub dyskusyjny Belfra; Środy Szefów - Klub dyskusyjny Belfra; Czwartki w DODN - Klub dyskusyjny Belfra; Piątki dla wychowawców - Klub dyskusyjny Belfra.

dodn.dolnyslask.pl